

Pavel Příkryl: USA a evropská integrace: Nenápadný půvab americké hegemonie.

1. vydání. Praha: Karolinum, 2014, 256 stran, ISBN 978-80-246-2688-8 (signatura knihovny ÚMV 61 465).

Nakladatelství Univerzity Karlovy v Praze, známé jako Karolinum, vydalo na pohled nenápadnou, o to však pozoruhodnější knihu českého vědce Pavla Příkryla. Příkryl v minulosti spolupracoval s Asociací pro mezinárodní otázky a během svého doktorského studia vyučoval několik kurzů na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, v nichž se zabýval transatlantickou bezpečností a americkou zahraniční politikou. Svá výzkumná témata – americkou zahraniční politiku a evropskou integraci – spojil v disertační práci, která se následně stala podkladem pro knihu *USA a evropská integrace: Nenápadný půvab americké hegemonie*.

Příkryl se ve své knize zaměřuje na málo zkoumaný vztah Spojených států k evropskému procesu sblížení a sjednocování. Nejedna laika, ale možná i vědec by mohl namítnout, že jde o evropskou integraci, a USA tedy do ní nemá šanci nijak zasahovat. Ostatně většina knih zabývajících se evropskou integrací se zaměřuje na institucionální a politické procesy probíhající uvnitř kontinentu a nedává prostor žádným mezinárodním vlivům. Jak však autor ukazuje a dokládá ve své knize, téma, které si vybral, relevantní je. Spojené státy byly od začátku významným účastníkem debaty o evropské integraci a její podobě. Že se často vyjadřovaly proti konkrétním tendencím? Ano, ale kromě zadržování určitých cest a ambicí nalezneme v zahraniční politice Washingtonu také aktivní podporu sjednocení kontinentu. „*Spojené státy jsou bezpochyby dlouhodobým zastáncem nějaké formy evropského sjednocení...*“, píše autor v předmluvě své knihy (s. 9) a dodává, že mnohdy byly silnějším zastáncem integrace než sami Evropané.

Jiná námitka vůči tématu knihy by mohla znít, že se autor zabývá něčím, o čem se už stokrát psalo a o čem se už snad ani nedá napsat nic nového a neotřelého. Tím tématem je historie vztahů USA a Evropy od začátku studené války. V knihovnách najdeme nepřehledné množství knih popisujících a analyzujících historii vztahů obou kontinentů. Příkryl ovšem přichází s něčím, co dosud nikdo podrobněji nezkoumal. Jak sám uvádí, jeho kniha se od podobných liší ve dvou základních aspektech. Zaprvé není historizující, ale snaží se vysvětlit popisované jevy. Nezabývá se tedy tolik konkrétními událostmi, ale faktory, vztahy a tendencemi, které k daným událostem vedly a vysvětlují, proč se něco stalo tak, a ne jinak. Zadruhé si neklade za cíl obsáhnout vztah Washingtonu a Evropy komplexně, ale spíše se zaměřuje na vybranou rovinu zájmu či aktéry.

V existující literatuře prakticky nenajdeme publikace, které by se zabývaly tím, na co se zaměřuje Příkryl. Propracovanější pohled na americký postoj k evropskému sblížení nabízí jen pár (a to téměř doslova) knih, které můžeme doplnit několika kratšími články, statěmi a pracemi. Téma je tedy bezpochyby přínosné a neprobádané. Vystává však otázka, zda je potřeba zabývat se podobnými problémy právě nyní. Má smysl řešit v dnešní době vliv americké zahraniční politiky na evropskou integraci, nebo jde o téma sice zajímavé, ale neaktuální?

To, co se autor snaží popsat a hlavně vysvětlit, je z velké části přece jen již historií. Něčím, co se stalo a co už nemůžeme vrátit. Navíc dodává, že americký zájem o Evropu upadá. Potřebujeme tedy vůbec pochopit americkou zahraniční politiku vůči evropské integraci? Autor sám na tyto otázky nenabízí odpovědi, alespoň ne explicitně. Budeme-li číst mezi řádky, můžeme za doklad aktuálnosti tématu považovat samu hlavní tezi knihy.

Americký postoj vůči evropskému sblížení a sjednocování byl a je dle Příkryla vždy dvojnásobný a dvojaký. Na jedné straně máme podporu sjednocení Evropy, na straně druhé snahu zadržovat a usměrňovat evropskou integraci určitým směrem, který je v souladu

s americkými zájmy. Jak to vysvětlit? To je právě náplní Příkrylovy knihy. Drží se přitom klíčové teze: Americká politika se sice může zdát dvojnásobná, ale vždy byla konzistentní. Podle autora lze politiku Washingtonu vůči evropskému sblížení vysvětlit jako integrální součást strategie regionální hegemonie. K tomu je ovšem potřeba dodat, že dlouhodobým cílem Američanů je dosáhnout a také udržet si mocenskou převahu neboli hegemonii v klíčových regionech, které USA vnímají jako důležité pro vlastní bezpečnost, ekonomiku a potažmo stabilitu.

Jinak řečeno, Spojené státy podporují evropskou integraci, protože je to výhodné například pro jejich hospodářské zájmy, ale zadržují určité formy této integrace, aby to nenarušilo jejich hegemonii. Tak tomu bylo v minulosti a částečně je tomu tak i dnes. Jediné, co se mění, jsou konkrétní okolnosti. Tento postoj lze vysledovat nejen během studené války, ale i po jejím skončení. Nelze proto vše jednoduše vysvětlit mezinárodní situací. Pokud budeme nahlížet na dnešní integraci, stačí si do pomyslného vzorce zasadit aktuální proměnné, a pochopíme, jaký přístup a proč zastávají Spojené státy nyní. Z tohoto pohledu je kniha vysoce aktuální, protože nám pomáhá nejen vysvětlit, jak tomu bylo v minulosti, ale pochopit také současný postoj Spojených států k Evropě, respektive Evropské unii.

Jak ovšem onu dvojakost americké politiky uchopit a vysvětlit? Autor nabízí poměrně přehledný koncept a strukturu knihy. Řazení kapitol se zdá logické a dobře promyšlené. Postupně si totiž Příkryl odpovídá na tři zásadní otázky, které nutně z vykreslené dvojnásobnosti amerického postoje vyplývají. První otázka zní, zda můžeme americkou politiku vůči evropské integraci chápat jako součást obecné strategie USA. Strategie, kterou můžeme vykreslit jako racionálně kalkulovanou, a tedy nějakým způsobem uchopitelnou a předvídatelnou. Pokud si na první otázku odpovíme ano, což autor činí, nabízí se otázka druhá: Jaké můžeme vypočítat v historii strategie a jak můžeme sledovat, co je ovlivňovalo? Tady je třeba ocenit, že autor se zaměřuje jak na vnitřní, tak na vnější vlivy. Teprve na základě zodpovězení prvních dvou otázek lze klást otázku třetí, týkající se kontinuity amerického postoje vůči evropskému sjednocování.

O všech třech otázkách pojednává několik kapitol. Po úvodním představení knihy následuje kapitola věnující se konceptu strategie regionální hegemonie. To je celkem logické. Pokud je snahou autora vysvětlit americkou zahraniční politiku jako integrální součást této strategie, musí si v první řadě vymezit základní pojmy, bez toho nelze rozvíjet žádné teze. A s pojmy souvisí i teoretické ukotvení publikace. V případě, že by si v kapitole následující po úvodu nestanovil limity a hranice jevů, tendencí a faktorů, o nichž hovoří a s nimiž miní nadále pracovat, ztrácela by celá kniha smysl.

Příkryl našťástí tuto chybu nedělá. Jasně si definuje základní pojmy, jako je *grand strategy*, moc nebo hegemonie, u nichž je to obzvláště potřebné, protože hegemonie má u různých autorů mnoho odlišných významů. Příkryl vysvětluje, proč dané pojmy využívá a jak je chápe. V jeho pojetí pak lze kromě klasických realistických rysů nalézat konstruktivistické záblesky, kupříkladu když hovoří o tom, že musíme porozumět aktérům vnitřní politické debaty. Právě jejich interpretace je klíčová pro ujasnění americké *grand strategy* (s. 20). Jak sám autor říká, klasické realistické pojetí, vycházející z rozložení moci, je příliš omezené a nelze na ně spoléhat. Strukturální předpoklady tak tvoří základ jeho vysvětlení, zároveň však jde dále a rozšiřuje a doplňuje je o roli interpretace. Autor tak nezůstává uzavřen v realistickém dogmatu a snaží se o opravdu komplexní vysvětlení sledovaného vztahu.

Třetí kapitola se zabývá historickým vývojem určujících faktorů a předpokladů americké hegemonie. Autor si klade za cíl uvést do obrazu i laiky nebo studenty mezinárodních vztahů, kteří s tématem ještě nejsou obeznámeni. Představuje proto stručně vývoj americké moci, se zaměřením nejen na vojenskou moc, ale i na moc hospodářskou a takzvanou *soft power*. Věnuje se vývoji bezpečnostních a hospodářských zájmů Spojených států, které úzce souvisí s hrozbami a příležitostmi, jež se v daném mezinárodním

systému vyskytovaly. Mohla by být vznesena námitka, že tyto skutečnosti nepotřebujeme znát, protože nás zajímá až období po druhé světové válce se vztahem k Evropě. To je sice pravda, ale jelikož autor zastává tezi, že existuje nějaká konzistentní americká strategie, jejíž konkrétní náplň se mění s ohledem na okolnosti vnitřní i vnější, pak je taková námitka irelevantní. Ať už uvažujeme o kterémkoliv období a kterémkoliv regionu, měli bychom vysledovat podobné uvažování, jaké pak Spojené státy použily i ve vztahu k evropskému sjednocení. Třetí kapitola tak nabízí nezbytné *know-how* pro pochopení formulace americké bezpečnostní strategie.

Následující kapitola sestupuje o stupínek níž ve své obecnosti k tématu, které nás zajímá především: zaměřuje se na historickou analýzu vývoje americké *grand strategy* ve vztahu k Evropě. Autor si historické období rozděluje do čtyř úseků, v nichž se americká *grand strategy* projevovala různě. Jsou jimi období před druhou světovou válkou, studená válka, období postudenoválečné a doba po 11. září 2001. Cílem této kapitoly je identifikovat základní cíle americké politiky v Evropě a to, jak se proměňovala od izolacionismu přes internacionalismus k hegemonii.

Pátá, nejrozsáhlejší kapitola s názvem „Americká strategie regionální hegemonie a evropská integrace“ tvoří *gros* celé publikace. Opět sestupujeme o stupeň níže – od vztahu k Evropě jako celku k postoji k evropské integraci. Přikryl se zabývá jednotlivými etapami evropské integrace a ptá se, zda je možné tyto kroky interpretovat s ohledem na strategii regionální hegemonie, jak ji definoval v kapitolách předchozích. Na obecnější úrovni předchozích kapitol si autor mohl určit obecné cíle americké zahraniční politiky vůči Evropě, tato kapitola nabízí prostor pro porovnání záměrů americké zahraniční politiky vůči evropské integraci. Vyzdvihnout je třeba tabulku na stranách 191 a 192, která shrnuje základní argumenty u jednotlivých zkoumaných případů.

Na tomto místě je třeba ocenit výběr jednotlivých událostí evropské integrace, který je opravdu pestrý. Autor svou tezi testuje na šesti případech, které se navzájem liší nejen obdobím (viz čtyři úseky vývoje americké *grand strategy* nastíněné výše), ale i tematicky. Jde o hospodářskou pomoc v podobě Marshallova plánu a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, sjednocování prostřednictvím Evropského společenství uhlí a oceli, úvahy o vyzbrojení Německa v rámci Evropského obranného společenství, otázku zapojení Spojeného království do společenství, míru rozšiřování unie po skončení studené války a problematiku EU jako bezpečnostního aktéra. Autor se tak zabývá integrací v různých úhlů a nelze mu vytknout, že by jeho vysvětlení bylo použitelné například jen pro ekonomickou integraci, ale nikoliv pro bezpečnost. Tím posiluje svou tezi a přinos celé publikace. Přesto se nabízí otázka, zda případy nebyly vybrány účelově. Seděla by obecná teze i v jiných případech než v daných šesti? To už je na dalších vědcích či studentech mezinárodních vztahů, které by kniha mohla inspirovat k probádání jiných momentů evropské integrace.

Šestá kapitola navazuje na předchozí a doplňuje ji. Nabízí aktualizací moment knihy. Věnuje se totiž současné debatě v USA a postavení Evropy v americké *grand strategy*. Pomáhá odhalit hlavní domácí názorové skupiny v americké politice, respektive v její zahraničněpolitické debatě. Jak už bylo řečeno, autor klade velký důraz na interpretaci domácích aktérů a všímá si, že americký postoj k evropské integraci či obecněji Evropě se proměňuje. Tato kapitola jen dokládá, že se to odráží v proměně rozložení sil na domácí půdě.

Závěr knihy je tak poněkud prorocký, neboť se věnuje tomu, co lze od USA v budoucnosti očekávat na základě nastíněné strategie a posunu domácích sil. Autor vykresluje změnu amerického postoje vůči Evropě a její důsledky.

Knihu hodnotím jako nadprůměrnou, kvalitou převyšuje mnoho vědeckých publikací českých autorů. Myslím, že by stálo za zvážení i její zahraniční vydání, protože může být přínosná i na poli zahraničního bádání o transatlantických vztazích. Autor velmi dobře zdůvodňuje své teze, sleduje jasnou linii a strukturu knihy, nevynechává nic důležitého.

Veškerá svá tvrzení, například o ekonomické či vojenské moci Spojených států, dokládá grafy a čísla. Je si vědom i úskalí některých argumentů, a kde nemá zcela pevnou argumentační půdu pod nohama, tam to uznává, například v případě *soft power*, která se špatně měří, nebo aktérů, kteří bývají vnitřně heterogenní. Uvědomuje si slabiny svého přístupu a snaží se s nimi vyrovnat. Ocenit lze také fakt, že autor přichází s vlastní typologií názorových táborů v americké politice, byť bych možná v tomto případě očekávala lepší vysvětlení, jak k dané typologii autor došel. Jeho typologie mne totiž nepřesvědčila a raději bych se přidržela některé z nabízených „zažitých“ alternativ jiných autorů, které také předkládá do diskuse.

Výtek k Příkrylově analýze a publikaci jako celku by se našlo opravdu jen poskrovnu a jsou vesměs bezvýznamné. Kromě zdůvodnění autorovy typologie základních názorových skupin jde opravdu o maličkosti. Například na straně 35 autor uvádí plánovaný počet jaderných zbraní v roce 2012. Vzhledem k tomu, že kniha vyšla o dva roky později, mohl tyto údaje aktualizovat, dát čtenáři informace, zda se podařilo plán naplnit, či zda se třeba uzavřely nějaké jiné dohody a plány. Dále chybí závěr, který by shrnoval v několika odstavcích zjištění knihy. V závěrečné kapitole totiž autor nabízí pouze jakési „Co bude dál?“, explicitně už ale nerekapituluje, k čemu došel, jak to bylo a je s evropskou integrací ve vztahu k americké zahraniční politice, zda se potvrdila jeho teze, či nikoliv.

Publikace umožňuje vhled do prakticky neprobádané oblasti. Nabízí možnost otevřít diskusi o tématu, na něž se zatím zapomínalo. Vhodnými čtenáři nejsou jen vědci z oblasti mezinárodních vztahů, ale také studenti a všichni zájemci o dění ve světě. Kniha nabízí mnoho podnětů k zamyšlení. Autor celkem přesvědčivě dokládá, že to, co jsme byli zvyklí vídat ve 20. století, se změnilo. Americká regionální hegemonie v Evropě upadá. Hegemonie už neslouží ani k prevenci, jak tomu bylo bezprostředně po skončení studené války. Evropa se stala stabilní, neohroženou, soběstačnou, základní evropské bezpečnostní otázky jsou vyřešené. S ohledem na vývoj mezinárodních událostí (uprchlická krize) a dění v EU (například Brexit) po vydání knihy se však můžeme ptát, zda je tomu skutečně tak a zda přece jen vývoj nebude jiný, než jak ho nastínil Příkryl.

Michaela Ducháčková